

ouderen die alleen wonen zijn niet kwetsbaar en lopen geen risico op een gebrek aan welbevinden. Met hen gaat het net zo goed of zelfs beter dan met leeftijdsgenoten die met anderen wonen. Aldus is er een grote groep alleenwonende ouderen die erin slaagt om grote en multifocale netwerken te hebben. Oudere mannen die alleen wonen zijn oververtegenwoordigd binnen de groep met “beperkte” netwerken.

Wisselwerking tussen ouders, kinderen en leeftijdsgenoten: onderzoek naar *spillover*-effecten op probleemgedrag en een interventie voor samenwerking tussen school en thuis

Tessa Kaufman, Gijs Huitsing, Coby van Niejenhuis en René Veenstra

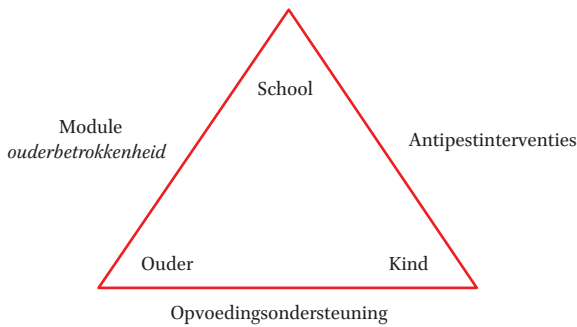
Oorspronkelijke artikelen:

Kaufman, T. M. L., Kretschmer, T., Huitsing, G. & Veenstra, R. (2018). Why does a universal anti-bullying program not help all children? Explaining persistent victimization during an intervention. *Prevention Science*, 19, 822-832. doi: 10.1007/s1121-018-0906-5

Kaufman, T. M. L., Kretschmer, T., Huitsing, G. & Veenstra, R. (2019). Caught in a vicious cycle? Explaining bidirectional spillover between parent-child relationships and peer victimization. *Development and Psychopathology*. doi:10.1017/S0954579418001360

Van Niejenhuis, C. Y., Huitsing, G. & Veenstra, R. (2019). Working with parents to counteract bullying: A randomized controlled trial of an intervention to improve parent-school cooperation. *Scandinavian Journal of Psychology*. doi:10.1111/sjop.12522

Negatieve ervaringen met leeftijdsgenoten kunnen een voorbode zijn van problemen in de volwassenheid. Een desastreuze en veelvoorkomende vorm van zulke ervaringen op scholen is slachtofferschap van pesten, waarbij leerlingen stelselmatig te maken krijgen met agressief gedrag waar ze zich niet tegen kunnen verdedigen. Tegen pesten worden wereldwijd verscheidene interventies ingezet, met wisselend succes. Vaak richten die anti-pestinterventies zich op de rol van enerzijds individuele leerlingen, waaronder pesters en slachtoffers, en anderzijds de groep, omdat pesten veelal wordt gezien als onderdeel van een breder groepsproces. De rol van *ouders* wordt echter vaak onderbelicht, terwijl ons onderzoek laat zien dat ouders een rol hebben bij het ontstaan van pesten en gepest worden, en dat het daarom van belang is om ook ouders een rol te geven in anti-pestinterventies. In deze bijdrage bespreken wij

Figuur 1 Samenspel van de driehoek “Kinderen, Ouders en School” die ontwikkeling en voorkómen van (slachtofferschap van) pesten beïnvloedt

drie publicaties over het samenspel van de driehoek kinderen, ouders en school (zie figuur 1) in het ontwikkelen en voorkómen van slachtofferschap van pesten.

Wisselwerking ouders-kinderen-leeftijdsgenoten

In de eerste studie vergeleken wij eigenschappen van persistente slachtoffers van pesten die geen baat hadden bij een anti-pestinterventie (het pesten nam voor hen dus niet af) met eigenschappen van slachtoffers die wel geholpen werden. Het bleek dat persistente slachtoffers vaker werden afgewezen door klasgenoten, vaker angstiger en somberder waren, én minder warmte en meer afwijzing in de relatie met hun ouders ervaarden. Zowel ouders als leeftijdsgenoten spelen dus een rol bij slachtofferschap van pesten.

Hoe werkt dat precies? In het tweede onderzoek bekeken wij de wisselwerking van ervaringen van kinderen thuis en op school: dus hoe de relatie met ouders voorspellend is voor relaties met leeftijdsgenoten (gepest worden, zelf pesten), en andersom. Zowel thuis als op school zitten kinderen in een sociaal “systeem” dat invloed heeft op hoe ze zich voelen en gedragen. Die systemen kunnen op elkaar reageren. Wanneer kinderen zich vervelend voelen omdat ze worden afgewezen in het ene systeem, leidt dat mogelijk tot probleemgedrag dat ook weerslag heeft op relaties in andere systemen. Dit hebben wij onderzocht met zogeheten *random-intercept cross-lagged* panel models in longitudinale data (vijf metingen, van mei 2012 tot mei 2014) van 9.779 kinderen in de bovenbouw van 99 Nederlandse basisscholen.

Allereerst onderzochten wij hoe relaties met ouders van invloed zijn op slachtofferschap van pesten. Kinderen met een kille relatie met hun ouders, dat wil zeggen kinderen die vonden dat hun ouders weinig affectie en veel

afwijzing toonden richting hen, bleken vaker somber te zijn en vervolgens vaker gepest te worden op school. De mogelijke verklaring hiervoor is dat sombere kinderen een makkelijker doelwit zijn voor pesters. Sombere kinderen komen minder snel voor zichzelf op en hebben ook minder vrienden om zich heen die voor hen zullen opkomen. Een andere bevinding was dat kinderen met een kille relatie met hun ouders vaker anderen gingen pesten, en vervolgens zelf ook weer slachtoffer van pesten werden. Een verklaring hiervoor is dat pesten mogelijk het gevolg is van een slechte voorbeeldfunctie van ouders: pesters imiteren hun ouders. Het is ook mogelijk dat pesten een manier is om frustraties te uiten over gebrek aan warmte thuis. Het pesten lokt vervolgens wraak uit, waardoor deze kinderen zelf het slachtoffer worden van pesterijen.

We onderzochten ook het omgekeerde proces: hoe slachtofferschap van pesten de relaties met ouders beïnvloedde. Daarbij vonden wij dat slachtoffers vaker somberder waren, meer angstig waren in sociale situaties, meer externaliserende gedragsproblemen (zoals agressie) vertoonden, en soms zelf ook pestten. Al deze vier factoren voorspelden een slechtere band met de ouders. Ouders reageren dus indirect op de relaties met leeftijdsgenoten, via gedrag van het kind. Voorheen werd gedacht dat ouders alleen maar invloed hebben op hun kinderen, maar deze studie laat zien dat ouders ook beïnvloed worden door hun kinderen, die op hun beurt weer beïnvloed worden door hun ervaringen op school.

Kortom, dit onderzoek laat zien dat ouders een belangrijke rol spelen bij pesten, omdat problemen op school en thuis elkaar in stand houden en versterken (*spillover-effecten*). De werelden van school en thuis zijn een geïntegreerd systeem waarin actie-reactie een rol speelt; beide domeinen reageren op elkaar en het is lastig om een duidelijke oorzaak van probleemgedrag aan te wijzen. Er kan dus een vicieuze cirkel ontstaan doordat beide domeinen elkaar versterken met negatief gedrag. Om deze vicieuze cirkel te doorbreken, zouden interventies meer gericht moeten zijn op de integratie van school en thuis.

Interventie ter bevordering van ouder-school samenwerking

In een derde studie hebben wij de effecten van een module ouderbetrokkenheid onderzocht die ouders meer probeert te betrekken bij het creëren van een fijne school, waarin ouders en school pesten samen kunnen voorkomen en verminderen. Belangrijk uitgangspunt daarbij is dat als ouders en school op één lijn zitten over omgangsvormen, ze vooral *samen* kunnen werken. Als ouders en school niet op een lijn zitten, kunnen ze elkaar vooral *tegenwerken*.

De module ouderbetrokkenheid is preventief. Deze tracht problemen te voorkomen door ouders en school te laten samenwerken, signalen uit te laten wisselen, en samen op te treden bij het aanpakken van probleemgedrag. De module is gebaseerd op vier pijlers. Als eerste werkt de school aan een duidelijke *visie* op het sociale klimaat, (het tegengaan van) pesten en de betrokkenheid van ouders daarbij. Als een school immers niet weet waar zij voor staat, weten ouders dat al helemaal niet. Duidelijke communicatie vanaf het moment dat ouders de school binnenkomen is dus essentieel. Ouders weten op die manier wat ze van de school kunnen verwachten en wat er van henzelf wordt verwacht. Ten tweede beoogt de module een *groep van ouders* te maken, zodat ouders meer betrokken zijn bij elkaar en bij de school. Ten derde versterkt de module de *band tussen leerkracht en ouders*. Een goede band tussen leerkracht en ouders is de basis voor het uitwisselen van signalen als kinderen zich niet prettig voelen. Een basis die het gemakkelijker maakt om gevoelige zaken te bespreken. Tot slot stimuleert de module *structurele informatie-uitwisseling*. Ouders zijn meer betrokken bij school als ze tussentijds op de hoogte worden gehouden over hoe de school bezig is met het creëren van een fijne school.

De module ouderbetrokkenheid is in het schooljaar 2015-2016 onderzocht in een gerandomiseerde gecontroleerde *trial* bij Nederlandse scholen, onder 83 leerkrachten, 153 ouders en 2.510 leerlingen (nameting). Uiteindelijk werden 13 interventiescholen vergeleken met 14 controlescholen. Omdat de interventie- en controlescholen bij de voormeting niet van elkaar verschilden, konden wij in de analyses de gemiddelden bij de nameting met elkaar vergelijken in meerniveau-analyses met gegevens van leerkrachten, ouders, en leerlingen.

Aan het einde van het schooljaar bleken er verscheidene positieve verschillen tussen interventie- en controlescholen te zijn ontstaan. Zo waren interventieleerkrachten positiever over de houding van ouders: leerkrachten merkten op dat ouders pesten meer afkeurden, zich meer verantwoordelijk voelden bij het voorkomen van pesten, en contact met de leerkracht belangrijker vonden bij het tegengaan van pesten. Ouders gaven op hun beurt aan dat leerkrachten zich meer inzetten om pesten tegen te gaan. Volgens ouders moedigden leerkrachten hen meer aan om met hun kind te praten over school, nodigden leerkrachten hen vaker uit voor schoolbijeenkomsten en verstrekten leerkrachten vaker informatie over hun werkwijze.

In deze interventiestudie lag de focus op ouders van niet-gepeste kinderen. De reden daarvan is dat ouders die weten dat hun kind wordt gepest zich meestal al verdiept hebben in pesten en veel contact met de school hebben, waardoor daarin weinig verbetering mogelijk is. Ouders die denken

dat hun kind niet wordt gepest voelen waarschijnlijk minder de noodzaak om zich met dit onderwerp bezig te houden. Bij deze ouders is daardoor wel verandering in houding en inzet te bereiken. In lijn hiermee vonden wij dat ouders de samenwerking met school belangrijker gingen vinden, bemerkten dat leerkrachten contact belangrijker vonden, meer leerden over pesten, en zich aangemoedigd voelden om met hun kind over school te praten.

Tot slot verwachtten wij ook effecten van de module bij leerlingen, in de vorm van een afname van pesten of een toename in schoolwelbevinden. Dit was echter niet het geval. Mogelijk komt dit doordat de interventie zich primair richtte op leerkrachten en ouders. Wellicht is meer tijd nodig om effecten bij leerlingen te vinden als gevolg van de betere samenwerking tussen leerkrachten en ouders.

Implicaties: driehoek ouder-kind-school

De drie besproken studies geven meer inzicht in het samenspel van de driehoek kinderen, ouders en school, die van invloed is op de ontwikkeling en het voorkómen van probleemgedrag zoals pesten (zie Figuur 1). De meeste anti-pestinterventies focussen op de zijde school-kind, en de module ouderbetrokkenheid sluit aan bij de zijde ouder-school. Het onderzoek naar de wisselwerking tussen ouders-kinderen-leeftijdsgenoten laat zien dat de laatste zijde van de driehoek, die tussen ouder-kind, ook aandacht behoeft. Het is belangrijk dat ouders handvatten krijgen om problemen op school te kunnen signaleren en daarop leren reageren. Ook zou opvoedingsondersteuning een manier kunnen zijn om de negatieve vicieuze cirkel te doorbreken. Tot slot kan de band tussen ouders en school van belang zijn, zodat ouders en leerkrachten beter begrijpen waar gedrag van een leerling vandaan komt, en samen de omstandigheden zo verbeteren dat kinderen zo veilig en gelukkig mogelijk kunnen opgroeien.

“What Is Dead May Never Die”: institutionele regeneratie door de wederkomst van een eerder vergane denkwijze in het Nederlands bierbrouwen

Jochem Kroezen en Pursey Heugens

Oorspronkelijk artikel: Kroezen, J.J., & Heugens, P.P.M.A.R. (2018). What Is Dead May Never Die: Institutional Regeneration through Logic Reemergence in Dutch Beer Brewing. *Administrative Science Quarterly*, doi: 10.1177/0001839218817520.